

Женски Покрет

Орган Алијансе женских покрета у Краљевини Југославији

Власник за А.Ж.П.
Милица Дедијер, Београд, Балканска
ул. бр. 9.
Уредници:
Алојзија Штеби, Београд, Млетачка 8.
Тел. 26-153. — Даринка Стојановић,
Београд, Његошева 23. Телефон 25-131.

БЕОГРАД
Април—Мај 1933

Год. XIV Број 4 и 5

Администрација:
Кнез Михаилова улица бр. 46-1 Београд.
Број поштанског чековног рачуна 53-191
Изази сваког 15 у месецу. Преплата
за годину: Дин. 36— за Југославију;
Дин. 50— или 15 фр. за иностранство.

САДРЖАЈ:

Чланци:

Изложба Дечје књиге	Паулина Лебл-Азбала	50
За ревизију § 171 Кривичног зако- ника		52
Различита гледишта о § 9 нацрта закона за сузбијање сполних болести	Алојзија Штеби	53
Конференција Интернационалне Фе- министичке алијансе у Марсељу	Милена Атанацковић	54
О хемиском рату	Јелица Јовић-Васиљевић	57
Састанак Интернационалног жен- ског савеза		62
„Moј sin me je razumeo, gospođe sod- nik!“		62
Неколико опажања о феминистичкој идеологији „Женског покрета“	др. Јулка Хлапец-Борђевић	63

Белешке:

Зад цпење нашега листа. — Предавање у Женском покрету у Београду — Савез немачких женских друштава	64
-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------	----

**Материнска љубав је искра Божје љубави; материнска
љубав спасава сина, и мене спасе љубав моје матере.
Моја мати — Људевит Вулићевић**

Изложба децје књиге

Једна културна манифестација Женског покрета

У више махова из водећих кругова наших феминисткиња чуле су се речи како је њима стало не само да задобију политичка права, него, можда још више, да својим уздицањем изнесу високо начела правде, хуманости, и морала. Доследно тим својим изјавама, оне су почеле да претресају тај проблем из самог његовог основа и у самој његовој суштини: до социјалног и правног бољег поретка може се доћи ако се има развијеније осећање морала, а да се то постигне, потребно је имати у широким слојевима не само просвећеније него облагорођене и оплемењене људе. Да би се, пак, до тог моралног усавршавања и душевног препорода дошло, — мора се почети из рана, из детињства, брижљивом и пажљивом негом децје душе. И у таквој идеологији, природно је да су наше феминисткиње, баш као васпитачице и мајке, дошле на идеју, пре него наши позвани и меродавни педагози, да организују изложбу децје и омладинске књиге, да из мноштва књига које објављују и звани и незвани, одаберу и препоруче и деци и родитељима оно што верују да ће бити најподеснија и најкориснија лектира малог децјег света.

Та изложба децје књиге, која је 26 марта отворена на Коларчевом универзитету, била је од особитог интереса. Она не само да је један значајан датум у неуморном и разностраном раду нашег Женског покрета, него, уопште, она чини датум и у педагошком раду у нашој средини. Ту су се први пут у нас могли наћи на окупу најбољи децји пријатељи из разних векова и разних земаља, који у себи крију све лепоте, све чари, и сва чезнућа о којима маштају младе главе. Ту се први пут код нас сакупио и дао преглед свега најбољег што имамо у децјој и омладинској књижевности, и у оригиналној и у преводној. Поред тог прегледа савремене књиге, нарочито пажњу су привлачиле витрине са старијим децјим књигама и часописима, почев од првих деценија XIX века. И ма да у том одељку није било изложено све што је досада објављено, нити су ова изложена дела била груписана по категоријама, она су свакако у многог и многог љубитеља књиге пробудила жељу да се изради једна опсежна компаративна студија југословенске децје књижевности од самих њених почетака, да се испитају међусобни и страни ути-

цаји, да се оштро одабере колико је у свем том раду било оригиналног, а колико само превода, прерада, тако званих препричавања и посрбљавања, да се затим донесе критички суд о свим тим делима, и најзад, да се да библиографија децје књижевности, која би нас свакако изненадила својом многобројношћу.

За нас је од највећег интереса брошура која је опремљена за ту прилику под насловом *Децја и омладинска књига*. Јер, и кад се изложба растури, и кад у деци ишчиле успомене понете из оне пријатне дворане, чији су зидови били украшени ведрим уметничким сликама из децјег царства, и у којој су витрине и столови, окружени свежим зеленим растињем били закрчени силесијом књига, — иза свега тога остаће ова књига као документ напора и успеха иницијатора ове изложбе. Та књига је један документат, и на њој се ваља задржати.

На првом месту ваља истаћи покушај историског прегледа развоја децје књижевности у нас, код Срба, Хрвата и Словенаца, објављен у самом почетку књиге. Тај преглед су радиле професори, одлични познаваоци наше децје књижевности, за српски део Даринка Стојановић, за хрватски Бранка Хорват, а за словеначки Аница Чернеј. И ма да је тај преглед одвећ сумаран — из разлога да би се одржале сразмере књиге — он ипак у главним потезима даје јасну и тачну слику развоја децје књижевности у нас од самих њених почетка до данашњих дана. Подвући ваља једно: у овој књизи се први пут у нас налази синтетичан преглед целокупне југословенске децје књижевности. Већ по самом томе књига је од значаја, јер ће овај преглед, ма да јако сажет, ипак послужити сваком даљем испитивачу децје књижевности као полазна тачка.

Поглавље *Школске и јавне децје књижице* врло је инструктивно, али можда више по томе што сугерише шта нам ваља радити, него по томе што је већ урађено. Што се тиче анкете спроведене са питањем: *Шта највише читају наша деца?* податке које она пружа не можемо сматрати као дефинитивне о лектури нашег децјег и омладинског света. Статистика је једна научна грана на коју се апсолутно не смеће ослонити, казао је један духовити писац. Доиста би било погрешно донети

извесне категоричке закључке на основу ма какве спроведене анкете, а поготову ове. Тако звана двост-издања, симпатичан слог, илустрације, књига која моментано кружи по разреду, особите симпатије или препоруке предметног наставника за једног писца играју често пресудну улогу. Стога би било сувише смело закључивати, према цифрама које ова анкета показује, да загребачка деца више воле романтику, док су београдска деца реално настројена. И ма да су објављени дијаграми дечје лектире у нас врло занимљиви, то ипак морамо претпоставити да се они могу сваког часа изменити, чим изиђе подесније или приступачније издање неког нашег или страног писца.

Највећу радозналост читалачке публике привући ће, наравно, попис књига које су данас на тржишту, и које деца ваља да читају. И ту је, природно, извршен избор, и унето је само оно што има бар икакву књижевну вредност. Али из бојазни да би се спровођењем једног строгог уметничког мерила број препоручљивих књига сувише смањило, редактори су, како сами кажу, „морали отступити мало од свога идеала, то јест да покажу само оно што је најбоље у сваком погледу“.

Добро је што је у том списку преводна књижевност издвојена од оригиналне. Сада смо тек добили јасну слику шта су наши, југословенски писци, од свог талента посветили деци. Ма да тај списак није у ствари велики, он ипак није ни незнатан, и, што је најважније, у њему су назначена дела од трајне вредности, која ће за увек остати књижевно благо младежи наше. Ту су, уз народне песме и приповетке, дела за децу и омладину од несумњиво правих уметника: ту су заступљени Брић-Мажурић Ивана, Јовановић-Јован Змај, Касовић-Цвијић, Кете Драготин, Левстик Фран, Максимовић Десанка, Мешко Касвер, Назор Владимир, Његош, Стритар Јосип, Тартаља Гвидо, Трухелка Јагода, Жупанчић Отон и многи други. Ма да се при извођењу избора није имало никаквог парти pris, то је ипак, по свршеном послу резултат био донекле изненађујући: осим народних приповедака и песама, од Словенаца је узето 54 писца са 82 дела, од Срба 50 писца са 82 дела, а од Хрвата 22 писца са 65 дела.

Имајући увек у виду „југословенски моменат“, то јест, да се код деце „и путем књижевности учврсти осећај народног јединства, као и свест о потреби заједничке акције“, редактори су с једнаком готовошћу и љубави

унели сваку словеначку, српску и хрватску књигу која би могла послужити циљу који су они себи поставили. И зато ће наша деца, а исто тако и родитељи и издавачи видети колико се мало међусобно познајемо, и како нам ваља у будућности то поправити. У исти мах из овог каталога види се јасно и све што нам недостаје: ми немамо омладинских књига које обухватају у једном обиму свеколику југословенску земљу, све југословенске великани. Ми немамо књига које на пријатан и лак начин пропагирају идеју народног јединства. Немамо одабраних страна из наших писаца о деци и за децу. И најзад, немамо никаквих књига, — а та врста књижевности у последње време негује се у знатној мери нарочито по англосаксонским земљама, — ми немамо књига са тенденцијама међународног споразумевања и зближавања.

И део списка посвећен преводној књижевности наводи на извесна размишљања: штета је што се једно и исто дело преводи и објављује засебно у Београду и у Загребу, и то тако да је често каснији превод слабији од ранијег. Затим извесна страна дела, надалеко чувена, чији су преводи објављени у Загребу, савим су непозната у Београду, или обратно. Даље, енглеска и руска дечја књижевност, које су управо најбоље дечје књижевности на свету, слабо су превођене у нас, пошто издавачи не објављују дела по строго постављеном програму састављеном од стручњака, него по случајној понуди преводиоца.

Да завршимо. Ова брошура пружа нам пуно драгоцених података за многа актуелна питања у вези с дечјом књижевношћу, а још више даје нам потстицаја за рад који треба тек да се изведе. Можда се сваки од нас неће моћи сложити с учиненим избором, можда ће многи наћи да су остала непоменута извесна дела од значаја и од уметничке вредности, док су унета друга, која то не заслужују, или, пак, премашају моћ дечјег конципирања. Али, послови ове врсте, кад се раде први пут, нужно повлаче за собом разне омашке, и дужност је добронамерних читалаца и критичара да редакторима скрену на њих пажњу. У сваком случају, мора се одати признање чланицама Женског покрета, а више свега главном редактору г-ђи Јулији Бошковић, које су издавањем ове брошуре и припремањем изложбе извеле један тежак и сложен, али благородан задатак.

Za reviziju § 171 Krivičnog zakonika

7 maja ove godine održala su tri ljubljanska ženska udruženja, i to „Ženski pokret“, „Udruženje univerzitetski obrazovanih žena“ i „Savez radenica“ zbor, na kome su predstavnice ovih udruženja govorile o veoma aktuelnom pitanju: o dozvoli pobačaja u izvesnim slučajevima. Svi govornici za „Ženski pokret“ g-da *Angela Vode*, za „Udruženje univerzitetski obrazovanih žena“ g-da *dr. Jur. Ahačić-Grossmann* i za „Savez radenica“ g-da *Brezar* — bili su saglasni u tome da sadašnja ekonomska beda ne dozvoljava više da se rađaju deca, koju roditelji ne mogu pristojno da odneguju i vaspitaju, i kojoj ne mogu osigurati egzistenciju. Rađanje dece, koje je prepušteno slepom slučaju, tereti pojedince, društvo i državu.

Na zboru, na kome je govorio osim predstavnica ženskih udruženja još g. *dr. Henrik Tuma*, advokat, bila je primljena sledeća rezolucija:

A.

§ 171 Krivičnog zakonika da glasi:

1. Žena koja sama izvrši pobačaj ili dozvoli drugome da to izvrši, kazni se zatvorom do jedne godine, ako je bio izvršen pobačaj bez dozvole nadležnih vlasti.

2. U naročito lakim slučajevima sme sud po slobodnoj oceni smanjiti kaznu. Ako je izvršila pobačaj neudata majka, sud je može osloboditi svake kazne.

3. Pobačaj se ne kazni, ako žena nije u stanju da donosi plod; ako joj bremenitost ili stanje posle porođaja sprečavaju da može vršiti svoj poziv ili domaćičke poslove, te bi time bila ugrožena egzistencija njene žive dece, odnosno osobe za koju se mora po zakonitoj dužnosti starati i koja joj je isto toliko bliska kao dete čije rođenje očekuje, ili kad je ugrožena njena vlastita egzistencija.

4. Pobačaj se ne kazni, ako je dokazano da je bremenitost izazivata usled silovanja ili krvoskrustnja, i ako je sigurno da će dete biti telesno ili duševno teško opterećeno.

B.

Obzirom na § 171 Krivičnog zakonika pozivamo Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja da izradi pravilnik ka zdravstvenom zakonu, u kome će utvrditi sastav komisije pri sva-

koj zdravstvenoj opštini, odnosno javnoj bolnici gde ona postoji, odnosno pri ekspoziturama okružnih ureda za osiguranje radnika. Ova komisija je ovlašćena da utvrdi potrebu pobačaja i da izda obrazloženu dozvolu. Komisiju sačinjavaju: lekar-evgeniki, koji se naimenuje po predlogu lekarske komore, jurist-sociolog koga predlažu pravni i filozofski fakulteti i iskusna zaštitna sestra. Komisija mora u svakom slučaju saslušati i prinadležnu babicu.

Ako se ukaže potreba pobačaja usled socijalno ekonomskih razloga, dužnost je komisije da spreči pobačaj kadgod je to moguće na taj način, da zaštiti ženu od nepovoljnih prilika čime što će joj osigurati dovoljnu pomoć iz postojećih institucija, da osigura prijem novorođenčetu u dečji dom ili druge ustanove u smislu zakona za zaštitu dece.

Komisija radi bez nagrade i mora rešiti svaki slučaj bez odlaganja najdalje za 10 dana.

C.

Pozivamo Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja da predloži dopunu ka zdravstvenom zakonu obzirom na profilaktičke mere protivu bremenitosti. Ta dopuna treba da glasi:

Uvodi se profilaksa protivu bremenitosti. Zadatak sanitetskog saveta je da se brine o tome. Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja izradiće posle saslušanja lekarskih komora pravilnik, u kome će biti odredbe o produkciji i prodaji preservativa, koji se moraju davati siromašnim slojevima po sniženoj ceni, najmanje po ceni produkcije.

D.

Kod svake zdravstvene opštine treba da se osnuje savetodavnica za sva seksualna pitanja. Ova savetodavnica posluje besplatno za svakog muškarca i svaku ženu, koji žele savet u ma kojoj stvari seksualnog problema. Sanitetska odeljenja banskih uprava da organizuju putujuće tečajeve, u kojima će narod dobiti uputstva za higijenu braka, u pogledu pobačaja i upotrebi preventivnih sredstava.

U tome smislu treba da se dopuni takođe § 1, tačka 4 pravilnika o delokrugu zavoda za zdravstvenu zaštitu matera i dece i da se doda: da daju uputstva o preventivnim merama. U istom pravilniku treba da se doda § 5, tačka 11 sledeće: spremiti hitnu potrebu za pobačaj.

Različita gledišta o § 9 nacrtu zakona za suzbijanje spolnih bolesti

U broju za mart našega lista objavili smo nacrt zakona za suzbijanje spolnih bolesti i predloge koje je predložio ka nacrtu Jugoslovenski ženski savez na predlog „Ženskoga pokreta“ u Beogradu. Ovi predlozi bili su primljeni na sastanku, koji je sazvao Jugoslovenski ženski savez. Na tom sastanku su mnogi naročito podvukli opravdanost § 9 nacrtu zakona, koji određuje obavezni pregled lica koja sklapaju brak i nalaže im da se iskažu nadležnim vlastima za venčanje sa lekarskim uverenjem. Suprotno gledište na § 9 nacrtu zakona zauzela su ženska društva u Zagrebu. U „Novostima“, br. 115 od 27 aprila ov. godine izneto je mišljenje po tome pitanju koje je zauzelo „Udruženje univerzitetski obrazovanih žena“, sekcija Zagreb. O zahtevu da se iz zakona izostavi § 9 govorele su na sastanku pomenutog udruženja gđa dr. Draga Plasaj kao lekar i gđa dr. Mira Winter kao pravnik.

Gđa dr. Plasaj je u svome govoru iznela neke vrlo interesantne podatke o strašnim posledicama bolesnih roditelja za decu. Prema članku u „Novostima“ je istaknula sledeću statistiku, citiranu po Haussteinu: Pick i Bandler pratili su sudbinu 528 djece, koja su potekla od sifilitičnih roditelja. Od te se djece 37 rodilo mrtvo, u prvih ih je godini umrlo 95, a nakon 1 godine 21 od sifilisa, nerva i mozga, 28 od paralize. 23 od tabesa, 33 od bolesti srca i krvnih sudova i 15 od bolesti jetara i bubrega. Od 528 djece ostalo je dakle živo samo 252.

Zatim je konstatovala sledeće: „Jasno je da se takve bolesti, koje su toliko opasne za okolinu i potomstvo, koje oduzimaju toliku radnu snagu dakle u pravom smislu riječi socijalne bolesti, moraju što jače suzbijati“.

O razlozima, koje je navela gospoda za ukidanje § 9 nacrtu, na žalost izveštaj u „Novostima“ ne donosi detalje.

Drugi referent po tome pitanju, pravnik gđa dr. Mira Winter je takode govorila za ukidanje § 9 nacrtu. O tome kaže izveštaj u „Novostima“ sledeće:

„Gđa dr. Winter je iznijela današnje stanje obzirom na zabranu novog projekta, da se vjenča osoba, koja boluje od spolne bolesti, kao i sankcije, koje projekat predviđa u slučaju, da se prekrši ta njegova zabrana. Navodi slične odredbe u drugim zemljama. — Protivi se joj

odredbi, jer će u praksi dovesti više do štete nego do koristi, tjeraće ljude na konkubinat, povećaće broj nezakonite djece i t. d.“

Gđa dr. Plasaj je iznela, kao što je pomenuto gore, jednu strahotnu statistiku o posledicama spolnih bolesti za nove generacije. Gđa dr. Winter naglasila je da će odredba § 9 imati štetne posledice kao što su konkubinat, veći broj vanbračne dece i t. d. Meni se čini da je statistika koju je iznela gđa dr. Plasaj baš argumentat da se traži lekarski pregled pre stupanja u brak. Iako se lekarskim pregledom ne može sprečiti 100% rdavih posledica venerično bolesnih roditelja — takav optimista baš nije niko, — ipak postoji verovatnoća da će se sprečiti bar izvesan manji procenat. Da li ne vredi da se zadrži ta odredba? I da nije potrebno da se privedu u život sve mere koje mogu svaka po nešto da doprinesu smanjivanju posledica? Dalje mi se čini da je lekarski pregled lica koja žele da postanu roditelji isto toliko potreban kao što je potreban lekarski pregled dojlje koja doji tude dete, kao što to predviđa nacrt zakona.

Razloge koje je navela gđa dr. Winter ne možemo smatrati kao tako ubedljive da bi morali radi njih odustati od sprovođenja § 9 nacrtu zakona. Sve te posledice koje navodi gđa dr. Winter mogu da nastupe, ali ne moraju, i ako vlasti uspeju da strogo sprovedu sve odredbe zakona ona šteta koju naslućuje g-đa dr. Winter, biće manja od koristi koju će doneti zakon, ako se zadrže sve njegove odredbe.

Ako dobijemo u istini ovaj zakon, moramo računati s time da neće biti ni najmanje popularan i da će biti potrebne vrlo stroge mere da se on ne prekrši. Nijedan socijalan zakon nije popularan, a pogotovo ne onakav za koji mnogi misle da dira u individualnu slobodu čoveka. Zakon za suzbijanje spolnih bolesti ne smemo posmatrati samo za medicinskog i pravnog gledišta, nego i sa etičkog, i po mome mišljenju najviše i najpre sa etičkog gledišta. Pitanje moralnog i telesnog zdravlja društva — a taj zakon ima prvenstveno zadatak da očisti atmosferu u kojoj živi društvo mnogih veoma opasnih klica — moramo smatrati za mnogo važnije od individualne nelagodnosti koju će osetiti pojedinac kad treba da se pokori odredbama novoga zakona.

Конференција Интернац оналне феминистичке алијансе у Марсељу

Од 18 до 23 марта т. г. одржана је у Марсељу конференција Интернационалне феминистичке алијансе. На конференцији је било заступљено 25 земаља, преко својих делегата, а нарочито је било пријатно, што су и јако удаљене земље послале своје делегате, као Индија, Аустралија, Египат, Сједињене Државе Америке и Уругвај.

Како услед тешких економских прилика Алијанса није могла у прошлој години да одржи свој редовни конгрес, то је за овај састанак стављено на дневни ред да се расправља о најважнијим питањима за будућност Алијансе, т. ј. о организацији и финансијском стању. У ранијим бројевима „Женскога покрета“ писали смо да је И. а. спровела анкету кроз националне феминистичке организације у циљу да утврди — с обзиром на велике економске и социјалне промене у животу уопште — да ли постоји потреба да се њен програм рада измени или допуни. С друге стране њене финансије задавале су велику бригу Управи. Знатне суме, које су од почетка рада И. а. долазиле из Америке као помоћ, у последњим годинама су пресахнуле, услед економске кризе, која је и Америку захватила, и И. а. је морала тражити нове финансијске изворе. Стога је овове састанку придаван врло велики значај за даљи рад Интернационалне алијансе.

Одзив друштва, доласком великог броја делегата, показао је већ колико интересовање влада међу феминисткињама за овај састанак. Дискусија о финансијском стању И. а. дала је најбоље доказе, да феминисткиње у целој свету сматрају своју интернационалу за главни ослонац својих настојања, и да одбрана данашњег женинг положаја може бити стварна и јака, само ако *просвећене жене целог света* раде сложено на свом социјалном, економском и политичком ослобођењу. Све делегаткиње су у име својих организација изјавиле да су спремне поднети све финансијске жртве, које су потребне да се развистак реда И. а. и за будуће потпуно осигура. С друге пак стране, строге уштеде извршене у досадашњем буџету И. а., а по цену искрених напора и жртва од стране председништва И. а. — довеле су буџет тако у равнотежу, да И. а. без икаквих финансијских брига може развијати у будуће своју велику делатност. Други део рада — утврђивање програма И. а. за будући рад — био је необично инте-

ресантан. Поједини чланови управе имали су за задатак да говоре о раду, циљевима и резултатима рада појединих комисија, указујући на потребу за будућу њихову делатност у том делокругу рада. Ти реферати су побудили веома велико интересовање и били су од највеће користи за утврђивање програма и методе рада И. а. Енглескиња мис Червин говорила је о комисији за једнак морал; она је са пуно жара и дубоког убеђења указала на нераздвојност праве феминистичке делатности од овога питања; г-ђа Валин, Швеђанка, изложила је потребу даљег настојања феминисткиња у погледу постизавања циља за успостављање једнаких услова за рад мушкарца и жене, једно од битних питања феминизма, чије ће повољно решење моћи тек довести до економског и социјалног ослобођења жене; париски адвокат г-ђа Гремберг изложила је својим говорничким талентом како тешко притискује жену неједнакост пред законима, која готово у свима земаљама жену још држи у далеко неповољнијем положају од мушких грађана. Наравно поздрављено је њено пледирање, да сва комисија, која има за дужност да испитује ту неједнакост и да ради на изједначању жена пред законом, мора још за дуге времена бити једна од најважнијих у И. а.; затим питање пацифистичке делатности И. а. прихваћено је од свих присутних као срж сваке политичке акције жена, и према томе као главна тачка, која се мора осећати у свима акцијама И. а.; на крају, да напоменемо питање, са којим је и почело излагање ових реферата, а то је питање о праву гласа и политичком изједначању жена. Овај реферат био је поверен мени, и моје гледиште о том основном праву свакога грађанина, као и излагање о потреби и начину на који се ова пропаганда има спроводити, било је поздрављено од свих присутних. После ових реферата и исцрпног извештаја главног секретара г-ђе Е. Гур, о резултатима спроведене анкете, закључено је да је општа тежња феминисткиња у целој свету, да досадашњи програм рада И. а. најбоље одговара феминистичким потребама које се свуда подједнако осећају. Феминисткиње не смеју имати узан делокруг рада — искључиво борбу за равноправност, већ тај делокруг мора бити много шири, он се мора распростирати на васпитање широких народних маса, а поглавито жена, да оне својим улажењем у политич-

ки и јавни живот народа унесу нове, племенитије тежње, како би се осигурала боља будућност човечанства. У томе циљу је и изражена жеља, да се рад свих комисија Интернационалне алијансе одржи, само да се изврши извесна унутрашња реорганизација у томе смислу, што ће се број комисија смањити и тиме у неколико рад упростити. Тако је остављено пет комисија, и то: за једнак морал, једнаки услови за рад, равноправност пред законима, мир и комисија за право гласа и политичку равноправност жена. Две комисије су укинуте, и то: комисија за заштиту неудате мајке и њенога детета, и комисија за женску полицију. Прва комисија је укинута из разлога, што су прилике и живот показали да је овако организовано друштво за последње две деценије допринело нарочито великој несигурности матера и деце; да се отац не само ванбрачног детета, већ и брачног детета све више и више ослобађа својих обавеза према детету, а закони су готово у свима земљама врло слаби, да га на те дужности приморају. Стога се заштита матере и детета поставља како за брачну, тако и за неудату матер. Из тога разлога у колико се тиче легалног регулисавања овога питања, оно је пренето у делокруг комисије за равноправност пред законима, а у колико се тиче моралне стране, нарочито с обзиром на неудату матер и њено дете, ово питање је пренето у делокруг рада комисије за једнак морал. Комисија за женску полицију такође је прикључена комисији за једнак морал, чији делокруг рада је проширен у смислу нашега предлога, (Загребачког ж. п.), т. ј. да се не своди само на питање сексуалнога морала, већ друштвеног морала у најширем смислу речи. Тако организован рад И. а. у будуће ће деловати у истом правцу и смеровима, у коме је и до сада радио.

Интересантна је дискусија вођена у комисијама, у којима се расправљало о актуелним феминистичким проблемима. Један од главних био је питање сметња, које се чине за запославање жена, а нарочито удатих жена, и честа појава да оне прве страдају у случају редукције. Веома живу дискусију је изазвало питање, какав став да заузме И. а. у погледу појаве, да се првенствено редуцирају жене, и тежње да се ставе законске препреке упославању удатих жена. Комисија је после свестраног испитивања ове тешке појаве примила одлуку, да се стане на гледиште, да феминистичке захтевају, — не пренебрегавајући личне способности радника, — да најважније мерило при свакој редукцији особља мора бити економски и породични положај радника,

интелектуалног или мануелног, који би се принцип имао применити подједнако за оба пола. Ово гледиште је усвојила и управа Алијансе; но када је то изнето пред пленарну седницу, ова одлука је изазвала јак отпор једног немачког делегата (два друга нису делила њено мишљење, али су се уздржала сваке дискусије), Немачки делегат је тражио да Алијанса захтева да при свакој редукцији има да одлучује способност радника, односно раднице, и ни један други момент. У својем темпераментном говору, она је нагласила, да би свака другојача одлука могла у данашњој Немачкој довести до тога да се примени на штету жена. Њено гледиште су прихватиле неке делегаткиње Чехословачке, Енглеске и Скандинавских Земаља. Услед јасног размимоилажења у гледишту, председништво није хтело да ово питање стави на гласање, већ је тежило да се дође до компромисног решења, што је и учињено. Председништво није желело да се по овако важном питању донесе одлука већином, а на супрот другојачем мишљењу мањине, и донета је компромисна одлука да се по принципу захтева у свима земљама, у случају редукције, да се све опште мере, које буду предузимане, примењују подједнако за раднице оба пола (видети резолуције на крају чланка).

Доследна својем програму, да свакој феминистичкој организацији једна од главних тачака мора бити пацифистичка пропаганда, јер само ако се осигура мир међу народима, може се загарантовати успех наших захтева, Алијанса је овај скуп завршила великом пацифистичком манифестацијом. На последњем вечерњем пацифистичком митингу, на коме сам и ја говорила у име наших жена, победу је однела председница г-ђа Корбет Ашби. Она је говорила о раду конференције за разоружање, у којој она учествује још од почетка, као делегат енглеске владе. Њене речи, искрене и топле, указале су на све неуспехе ове тако важне конференције, у којој као једина претставница женскога пола она не може да осети ни најмањи свој утицај. У својем узбудљивом и искреном говору, председница феминистичке интернационале нам је казала горку истину — да се не можемо надати очекиваним резултатима конференције за разоружање, пошто народи, као и политичари који их воде, нису још достигли душевну културу тако високу, у којој човек осећа потребу да духовна култура мора надјачати силу. Појмови великог феминистичког вође, њено гледиште на најтежи политички проблем света — разоружање — тога вечера

још једном су показали целој свету, да жена уноси нови дух у еру човечанства, и тај дух пун љубави и жеље да конструктивни рад надвлада досадашњу тежњу за право јачег, дао је најбољег доказа за потребу уласка жена у политички живот свих народа, како би се њихов утицај у целој свету ојачао и осетио.

Посвећена је била пажња на овој конференцији појави, која се осећа у раду друштава, да се стално појављују нове интернационалне организације, које имају најчешће сличан циљ већ неким постојећим организацијама. И. а. смарта да ова појава означава увек издвајање колективне снаге жена и утиче на њено слабљење. Осећајући сву важност момента у коме живимо и потребу да се очува моћност и нераздвојеност колективне снаге жена, Алијанса сматра да је потребно поднети сте жртве, само да би се ова појава зауставила, и шта више да би се постигла што јача колаборација већ постојећих друштава, као и евентуално њихово спајање. Управи је дат налог, да у томе правцу делује.

Оснажене вером у бољу будућност, ојачане у убеђењу да феминизам мора победити за добро човечанства, напустиле смо Марсељ са тежњом да ојачамо своју снагу у раду за ослобођење жене.

Милена Атанацковић

РЕЗОЛУЦИЈЕ

донете на конференцији Интернационалне алијансе у Марсељу

Право на рад

а) Сматрајући да је право на рад основни услов да се сачува достојанство свакога човека,

да жена као и мушкарац мора бити у могућности да развије своје способности и да сачува своју економску сигурност,

констатујући да је светска криза изазвала појаву да се против радница у извесним земљама предузму мере, које су угрозиле женама право на рад,

Интернационална алијанса за право гласа и политичко васпитање жена протестује против таквих мера и захтева да се жени, било да је удата или не, признаје право на рад, да свака жена може слободно да развије све своје способности, и да може живети од личне зараде.

б) Констатујући пак да данашње стање економске депресије, као и промене у техни-

ци, могу још јаче умањити могућност запошљавања, и проузроковати отпуштања особља још у јачој мери,

Алијанса тражи од својих учлањених организација да настоје у својим земљама, да се не предузимају никакве систематске мере *општега карактера* против извесне категорије радника, а нарочито да се не предузимају *специјалне мере противу жена*, било удатих или неудатих.

У случају евентуалног отпуштања из службе, да се захтева примена *истога принципа* за отпуштање како мушког тако и женског особља, а такође да се исти принцип примењује и у погледу избора приликом попуњавања упражњених места.

в) Констатујући да се женама, које су незапослене, а нарочито удатим женама, врло често одређују мање суме помоћи у беспослици Алијанса препоручује својим учлањеним друштвима, да настоје да се незапосленим радницама помаже по истим принципима, без обзира на пол, и то како у погледу помоћи у беспослици, тако и у погледу наде осигурања против болести, у несрећним случајевима, старости итд.

Ноћни рад жена

С обзиром:

1) Да је међународни суд у Хагу изјавио, да се Вашингтонска конвенција, која тражи забрану ноћног рада жена у индустријским предузећима, не односи само на мануелне раднице, већ и на све остале жене, које заузимају виша звања;

2) Да је Интернационално биро рада констатовао да ни једна влада, ни једна организација није изјавила жељу да се и оне жене, које не врше мануелни рад, обухвате овом Конвенцијом;

3) Да су многе Владе сматрале, пре изјаве Хашког суда, да се ова Конвенција односи само на мануелне раднице;

4) Сматрајући, пак;

а) Да је Интернационална конференција рада компетентна да изврши ревизију ове Конвенције;

б) Да је мишљењем Хашког суда сада ситуација потпуно промењена према оној, у којој је ово питање било приликом првог дискутовања о промени на Интернационалној конференцији рада 1931 године, — *Алијанса тражи* од Административног савета И.б.р. да у најскоријем року стави на дневни ред Инт. конференције рада ревизију ове конвенције, у циљу да се изузму из забране ноћног рада

оне жене, које не обављају мануелни посао.

Позива учлањена друштва, да траже од својих Влада, да од Административног савета инт. организације рада захтевају ревизију Конвенције у овоме смислу;

И позива такође своја учлањена друштва, да у случају ревизије конвенције, на дотичној Конференцији рада у њиховим националним делегацијама буду заступљене и жене, као претставнице професионалне женске организације, и жене стручњаци за ово питање.

Борба против трговине женама и децом

1) Алијанса је са највећим задовољством примила закључке Анкетне комисије Лиге народа о трговини женама и децом на далеком истоку. Она нарочито скреће пажњу на мишљење, које је комисија изразила да је „најјачи лек против проституције укидање јавних кућа“. Потврђује и овом приликом принцип, за који се увек борила, и позива учлањена друштва, да се најенергичније боре против система, који је већ одавно осуђен са гледишта моралног, са гледишта правде и хигијене, а то је принцип реглемантације проституције ма у којој форми.

2 и 3) (Ове ставове изостављамо, пошто се односе на крајњи исток, а немамо довољно места у нашем листу).

4) Дубоко узбуђене због честих случајева завођења омладине оба пола, као и због обичаја полу-робова, који на истоку постји, честијају топло женским организацијама што се против тога најенергичније боре;

Алијанса својим организацијама најтоплије препоручује да настоје, да стручно образоване жене што више студирају ово питање

и да појачају своје напоре у настојањима да се подигне морални и интелектуални ниво омладине оба пола, да се код њих развију радне способности, као и да им се створе могућности за рад, сматрајући да је то најбоље средство да се омладина оспособи за личну самоодбрану од овога зла.

Тежња за одржавање Мира.

Чланови Конференције у Марсељу, и присутни на Митингу за Мир, изражавају најтоплију жељу:

1) Да Конференција за разоружање, у духу потписаних мировних пактова, и водећи рачуна о оправдаој жељи народа да се међу народима успостави једнакост

а) предузме мере за међупомоћ и разоружање, које би искључиле све разлоге за поновно оружање;

б) да се укине приватна фабрикација оружја и успостави јака контрола над трговином оружја;

в) да се постигне укидање војне авијације и да се успоставе интернационалне мере против милитаризовања цивилне авијације, мере без којих се ваздушно бомбардовање и све што се предузима против хемиског рата, који и ако у принципу буде забрањен (што би давало народима само погрешну наду за евентуалну сигурност), не би ни у ком случају могао остварити.

2) Да економска интернационална конференција, која ће се ускоро састати, означи прогрес у економској организацији света, што је првобитни услов за успостављање светскога мира.

O hemiskom ratu

Jedno pitanje o kome se, u poslednje vreme, najviše govori, predaje i piše, to je bez sumnje, pitanje o hemiskom ratu. Obradujući ovo pitanje služila sam se mahom nemačkom stručnom literaturom i starala sam se da podatke izložim što jednostavnije i što objektivnije. Iz cele ove oblasti, interesuje nas najviše zaštita od bojnih otrova. Međutim, pre nego što predemo na samu odbranu, treba da se donekle upoznamo sa onim od čega ćemo se braniti.

Kao i sve stvari što imaju svoju istoriju, tako i hemiski rat ima, donekle, svoju. Na sreću, njegovoga istorija datira samo iz najnovijeg vre-

mena, iz vremena svetskoga rata, a verujem da je želja svih nas, da se tu njegovoga istorija i završi. Pa ipak, prvi počeci hemiskog rata, mogli bi se naći u istoriji čak starog i srednjeg veka. Naravno, u tehničkom pogledu ne, nego samo kao ideja koja se rodila u čoveku tadašnjeg vremena. Tako, pominje se u istoriji, da su pri opsađivanju gradova palili vatre u koje su ubacivali sumpor; na taj način su stvarali zagušljivu atmosferu, te su se opsađeni morali predavati. Takođe u VII veku pri opsađi Carigrada, Vizantinci su se spasli od Turaka zapalivši neprijateljske lade, t. zv. „Grčkom vat-

rom". To je jedna smeša petroleuma, smole i sumpora, kojom su ovi natapali drva, palili i pustili da plove po vodi.

Takođe u XIX veku pri opsadi Sevastopolja, Englezi su upotreбили duhad napunjenu jedinim arsenovim jedinjenjem, koje pri udisanju nije otrovno, ali koje širi jedan neizdržljiv smrad. Pa ipak, ni u velikom ratu francusko-nemačkom 1870, ni u rusko-japanskom 1904 godine nisu upotreбили otrovni gasovi iako su u to vreme bili poznati baš neki najopasniji. Ideja o njihovoj upotrebi, međutim, počela se naglo širiti i stoga su velike sile u Hagu 1907 godine donele odluku da se upotreba bojnih otrova potpuno isključi u budućim ratovima. Na žalost, u svetskom ratu se pokazalo da ni jedna od zaraćenih država nije poštovala Hašku konvenciju. Ovo iskustvo treba da nas nauči da ako je moguće otklonimo sam rat, a sredstva kojima će se boriti doneće on sam po sebi. Upravo, svako će upotrebiti ono koje će mu se činiti najrazornije i najjače.

Sada da predemo na sama sredstva. Jedno od mnogih, a koje nas u isto vreme i najviše interesuje, to je upotreba otrovnih gasova. Od 500.000 do sada ispitanih organskih jedinjenja, računa se od prilike da su 5.000 otrovnih, dakle 1%. Od ovih 5.000, u bojne svrhe samo bi se mogli primeniti oko 50. Na sreću, ne mogu se mnogo otrovna tela primeniti iz čisto tehničkih razloga: što nagrizaaju metalne sudove koji služe za njihov prenos; ili pak što im je specifična težina relativno mala, ili što sa vazдушnim kiseonikom grade jedinjenja koja više nisu otrovna, ili pak što ih voda brzo uništava.

Svi bojni otrovi nisu na običnoj temperaturi gasovita tela, kao što se obično misli, nego ih ima i tečnih i čvrstih. Mi ih delimo u grupe i to prema njihovom fiziološkom dejstvu.

Tako grupu *zagušljivaca* sačinjavaju oni koji deluju na plućne organe, grupu *piškavaca* oni koji razaraju tkivo naše kože stvarajući plikove i rane koje dugo ne zaceljuju. U grupu *suzavaca* dolaze oni koji izazivaju suze i na taj način onemogućuju čoveka za ma kakav otpor; zatim grupa *kijavaca* koji su mahom čvrsta tela te prolaze kroz obične maske sa aktiviranim ugljem i primoravaju da se maska skine. Njihova uloga baš i jeste u tome da izazovu kijanje i skidanje maske, a odmah zatim sledeju druga jaka otrovna sredstva. U svetskom ratu ovakvo naizmenično slanje kijavaca i zagušljivaca nazvano je »šareno gadanje«. Osim gore pomenanih grupa, imamo još dve, u koje spadaju oni, gasovi, koji dejstvuju otrovno preko živčanog sistema i najzad oni koji deluju direktno na krv.

Naravno, ova podela je samo približna, jer ima gasova koji bi mogli po svom fiziološkom dejstvu da se uvrste u dve ili čak više grupa. Kakav će nadražaj pojedini gas da izazove kod čoveka, zavisi naročito u kojoj je koncentraciji. To znači koliko ima miligrama gasa na m³ vazduha. No, po jačini nadražaja ne može se uvek suditi i otrovno dejstvo pojedinih gasova. Suzavci, na primer, izazivaju mnogo jači nadražaj nego što su u stvari opasni po zdravlje. Kod suzavaca izuzetak čini Akrolein, koji ostavlja trajne posledice, odnosno izaziva trajno slepilo, pošto deluje na samu rožnjaču oka. Kod *kijavaca* je, takođe, nadražaj mnogo veći nego li otrovno dejstvo. U grupu kijavaca dolaze bojni otrovi, koji sadrže većinom arsena. Najpoznatiji od kijavaca su Adamsit i Klark. Oni izazivaju kod čoveka kijanje i kašljanje a kad su u većim koncentracijama gadanje i povraćanje. No od ove vrste gasova čovek se brzo oporavi i docnije je potpuno zdrav. Nasuprot ovoj vrsti gasova stoje neki, kod kojih je nadražaj sasvim slab ili ga čak i nema, pa ipak njihovo dejstvo izaziva teške posledice, pa i smrt. Malo opširnije ćemo izneti osobine i dejstvo ovih poslednjih, jer su oni najopasniji i do sada su prigrabili najveći broj žrtava. Jedan od najotrovnijih gasova je bezsumnje *fosgen*. Pronađen je daleko još pre svetuskog rata još 1811 godine i upotrebljavan je u industriji boja. Prvi put su ga u ratne svrhe upotreabili Nemci, pošto su se uverili da su Francuzi i ostali saveznici, već bili naučili da se štite od hlor, koji su pre toga, takođe prvi, upotreabili Nemci. Docnije se sam hlor više nije upotrebljavao, ali je njegova uloga u ratnim otrovima veoma velika, jer ulazi u *sastav skoro svih gasova*. Fosgen je na običnoj temperaturi gas, bezbojan je i u malim koncentracijama ima slab sladak miris, koji potseća na trule jabuke. Pri tako malim koncentracijama kod čoveka izaziva pritisak u grudima i otežava disanje. U većim pak količinama njegovo je dejstvo ovakvo: udišući ga, on se skuplja u našim plućima po zidovima alveola. Nadražene alveole reaguju na taj način, što propuštaju jedan deo plazme iz krvi. Ako gas dolazi u sve većim količinama, izlučavanje plazme uzima sve veći mah, krv se sve više zgušnjava, vazdušni kiseonik sve više dopire u krv, ugljen dioksid se sve više nagomilava, dok najzad krv ne jurne u pluća i čovek se uguši ili, bolje reći, udavi u svojoj sopstvenoj krvi. Često tada jurne i krvava pena na usta i na nos. Ako fosgen deluje u još većoj koncentraciji, onda nema ovog postepenog gušenja, nego za nekoliko minuta plućno tkivo se umrtvi i čovek je odmah gotov. Da bismo mogli

tačno ceniti dejstvo pojedinih gasova, mi imamo nekoliko brojeva, koji ih karakterišu. Jedan od najizrazitijih je *srnrti broj* ili *Haberova konstanta*. Za fosgen je ova konstanta 450; ona je ujedno najmanja a fosgen je prema tome najotrovniji. To jest, ako se na 1 m³ vazduha nalazi po 45 mgr. fosgena smrt će nastupiti za 10 minuta. Ipak od ovog najotrovnijeg gasa mi možemo da se branimo, a koliko i kako govoriću docnije kad bude reč o odbrani uopšte.

U istu grupu zagušljivaca sa fosgenom, dolazi još jedno jako otrovno jedinjenje *hlorpikrin*. I ovo jedinjenje je već odavno poznato. Otkriveno je još 1848 godine. Dobija se dejstvom hlornog kreča na izvesnu so pikrinske kiseline, koja ima inače i drugih primena. Pikrinska kiselina upotrebljava se u bojarstvu kao žuta boja a i u industriji eksploziva. A, hlorni kreč, poznato je, upotrebljava se za beljenje i kao dezinfekcijsno sredstvo. *Hlorpikrin* u manjim koncentracijama deluje kao suzavac, a u većim količinama njegovog je dejstvo slično fosgenu. Hlorpikrin, takode, vrši poremećaje i u organima za varanje, izaziva opštu slabost i čovek zagašen hlorpikrinom ne može duže vremena da govori. Za vreme rata najviše su ga upotrebljavali Rusi. Teren zagađen hlorpikrinom mnogo je duže nepristupačan nego li fosgenom. Tako isto na hlorpikrin voda ne dejstvuje, dok fosgen razlaže. Hrana zagađena hlorpikrinom jako je otrovna.

Jedan veoma otrovan gas, koji spada u grupu koji dejstuje preko živčanog sistema, je *cijanvodonik*. Njega su prvo Francuzi upotrebili, ali na sreću ovaj gas ima relativno malu specifičnu težinu, te se brzo razilazi; zatim vrlo se teško u sudovima čuva usled njegove velike isparljivosti. Dejstvo cijanvodonika gotovo se ne oseća, nego se samo izvesni nervni centri parališu, čovek se ukoči i za nekoliko trenutaka je mrtav. Ljudi otrovani cijanvodonikom daju utisak kao da spavaju. Po brzini svog dejstva cijanvodonik mogao bi se metnuti na prvo mesto, no na sreću on iz tehničkih razloga nije zgodan za ratne svrhe.

Ima još jedan gas koji ne izaziva gotovo nikakav nadražaj, a međutim njegovog otrovnog dejstvo je vrlo veliko: to je *ugljen-monoksid*. On dejstvuje na taj način što se direktno vezuje za crvena krvna zrnca. Na taj način smanjuje količinu slobodnih krvnih zrnaca, koja su potrebna za vezivanje kiseonika iz vazduha. Trovanja ugljen monoksidom, dosta su česta i u svakodnevnom životu, jer se on nalazi svuda gde se vrši nepotpuno sagorevanje uglja. Naročito su česta tro-

vanja pri glačanju — »peglanju«, upotrebi manjala, pri radu po dubokim jamama, bunarima i t. d. Otrovanima ugljen-monoksidom treba dati što više vazduha, odnosno kiseonika, no to, naravno, u slučajevima gde trovanje nije već uzelo maha. Za ratne svrhe ugljen monoksid je pogodan, što je vrlo otrovan i što ga *obične maske* ne zadržavaju.

I najzad, da progovorimo o jednom bojnem otrovu, koji je ipak najčešći i najopasniji, jer napada sve organe sa kojima dođe u dodir i razara *svaku živu ćeliju*. To je *iperit*. Ime je dobilo po mestu gde je prvi put upotrebljen. Inače po svom hemiskom sastavu je organsko jedinjenje, koje je već bilo poznato 1860 godine dihlordietilsulfid. Ovaj bojni otrov je na običnoj temperaturi tečnost; kad je potpuno čist bezbojan je i bez mirisa, ali za ratne svrhe obično sadrži neke primese od kojih ima manje ili više žutu boju. Iperit, ovakav kakav se upotrebljava, ima i jedan karakterističan miris, koji potseća na slačicu ili pak na rotkvu. U ratu se najčešće onda upotrebljavao kad je trebalo zaustaviti neprijateljske trupe, jer iperit ima tu osobinu, da od svih bojnih otrova najduže ostaje na terenu, pošto je njegova isparljivost dosta mala. Ako je čovek okružen vazduhom u kome se nalazi desetomilioniti deo iperita, već oseća kako ga peče za oči i ako se duže zadrži dobija zapaljenje očiju. Dejstvo iperita često se ne oseti odmah nego tek posle nekoliko časova. Posledice ostaju na očima, koje za nekoliko dana oslepe, zatim na plućnim organima naročito u gušići; u organima za varenje gde prodrde preko pljuvačke i spolja na koži, te najčešće stradaju ona mesta gde je koža najtanja i najosetljivija, kao na pr. pod mišićama. Ako bismo kanuli samo jednu kap na kožu u prvo vreme ne bismo osetili ništa. U tome i leži glavna opasnost, što često povredeni i ne slute da je razorno dejstvo ovog otrova već počelo. Posle nekoliko časova, mesto gde je iperit kanuo pocrveni; još nešto docnije počne da se stvara plik, sličan opekotini i najzad rana počne da krvavi i vrlo se teško zaceljuje. Dejstvo iperita na kožu često se poredi sa dejstvom ultravioletnih ili Rentgenovih zrakova. No ipak dejstvo ovih zrakova izaziva bolest samo kože, dok iperit izaziva bolest svih organa.

Pošto smo se, u glavnom, upoznali sa osobinama nekih bojnih otrova, da vidimo koje su to mogućnosti i kolike su, u pogledu *odbrane*. Nas prvenstveno interesuje odbrana civilnog stanovništva. Pretpostavlja se, ne može se po ovom pitanju uopšte *ništa sigurno reći*, jer ovakvih ratova do sada još nije bilo, da neće sve sta-

novništvo biti napadnuto, nego samo ono, koje je oko važnijih centara političkih ili industrijskih, zatim razumljivo, i ono stanovništvo koje je oko granica.

Pre nego što predemo na same mere koje treba preduzeti za zaštitu, zanimljivo je da se iznese mišljenje jedne mešovite komisije Društva naroda: »Hemisko oružje koje se sve više upotrebljavalo u poslednjem ratu izaziva u životom organizmu najraznovrsnije fiziološke poremećaje. Nemoguće je postaviti granice njegove moći, kao što je nemoguće postaviti granice samoj hemiji ili farmakologiji. Ako se dejstvo hemiskog oružja na građanstvo donekle može ublažiti preduzimanjem izvesnih zaštitnih mera, u svakom slučaju te mere tek treba preduzeti, jer u tom pravcu do sada nije ništa urađeno«. Malo dalje u tom izveštaju stoji: »Nemoguće je predvideti pojedinosti gasnih napada na varoši pošto srećom, do sada takvih napada nije bilo«. I na kraju izveštaja kažu: »S jedne strane sve veća primena nauke u ratne svrhe, s druge strane opasnost koja preti narodu koji bi se uzdao u međunarodne ugovore da se jednoga dana ne prene iz te zablude i ne nađe iznenada pred jednim novim oruđem, navode komisiju da svima narodima skrene pažnju da uoče groznu opasnost, koja im preti sa te strane«.

Dakle, pored svih diplomatskih napora da se spreči rat ili bar upotreba gasova i sličnih sredstava, treba računati i s tim da će civilno, mirno stanovništvo ipak, možda, biti napadnuto. *mi u tom slučaju opasnost ne možemo otkloniti, ali je možemo donekle umanjiti.* Sredstva koja nam za sad stoje na raspoloženju su maske protiv gasova, odela protiv plikavaca, zatim gasna skloništa i razne hemiske supstance koje prečišćavaju mesta i stvari zagađene otrovima. Zaštita može biti *pojedinačna i kolektivna.* Za zaštitu pojedinaca služe maske i zaštitna odela, a za kolektivnu služe gasna skloništa. Maski imamo u glavnom dve vrste: 1) maske sa filterovima, koji *prečišćavaju* spoljni vazduh i 2) maske koje potpuno *izključuju od spoljašnjeg* vazduha organe za disanje, a snabdevaju ih kiseonikom iz specijalnih rezervoara. I u prvoj i u drugoj grupi ima veliki broj maski, no one se ne razlikuju mnogo među sobom.

U glavnom kod maske imamo tri glavna dela: obrazinu koja je ili od platna ili bolje od kože ili debelog gumiranog platna. Ovo poslednje je bolje što takva maska odoleva i zrnima sa zapaljivim materijalom. Zatim u visini očiju nalaze se zaštitne naočari i najзад, njen najglavniji deo je filter. Filtri se međusobno razlikuju prema tome, protiv kojih su gasova

načinjeni. Najbolje su t.zv. *polivalentne* maske, čiji su filtri podešeni tako da štite od više gasova. Kod maske je vrlo važno da potpuno prileže uz lice i na taj način spreči prolaz i najmanjih količina spoljašnjeg vazduha. U suprotnom slučaju bolje je biti uopšte bez maske. Filtri se u glavnom sastoje iz *aktiviranog uglja.* On se dobija suvom destilacijom drveta ili pak od raznih koštica od voća; ugljenišući postepeno na kraju dobijamo jedan vrlo porozan produkt koji ima tu osobinu da čisto fizički *adsorbuje* gasove. Naravno, pored aktiviranog uglja u filterima se nalaze u slojevima i pojedine hemiske supstance koje razaraju odgovarajuće otrove. U prvom delu predavanja pomenuto je da kijavci imaju tu ulogu da primoraju čoveka da skinе masku. Kijavci su obično čvrsta tela; pri napadu oni lebde u beskrajno malim čvrstim česticama i prodiru kroz običnu masku. Da bi se sprečilo to prodiranje kijavaca u poslednje vreme je filterovima dodat još jedan sloj filca ili presovane vate, koji zadržava te čvrste čestice. Da bi maska potpuno odgovarala svojoj svrsi, to jest da zaštiti čoveka, mora biti u svakom pogledu ispravna, a osoba koja njome rukuje dovoljno *izvežbana* pa donekle i naviknuta na disanje pod maskom. Obična maska stvara otpor pri disanju oko 8 mm. vodenog stuba. Taj pritisak je znatan i čovek koji nije *naviknut* da podese svoje disanje ne može dugo da ostane pod maskom. Zatim, svaka osoba bi trebalo da ima kroz maske načinjen prema kroju svoje glave da bi maska mogla potpuno da se priljubi uz lice. Za decu su predviđene naročite maske pomoću kojih je disanje olakšano, a deca ispod 6 godina uopšte se maskom ne mogu štititi. Obične maske sa aktiviranim ugljem odlično štite od najotrovnijeg gasa, od fosgena.

Da bismo otklonili dejstvo plikavca nije nam dovoljna samo maska, nego i zaštitno odelo i obuća. Pod impregniranim i potpuno zatvorenim odelima takode je osećanje nelagodno i kretanje jako otežano. Odela su impregnirana *kuvanim lanenim uljem*, no pod njima je teško izdržati naročito leti. Druga vrsta su odela impregnirana smešom želatina i glicerina; no ova su vrlo kruta i stoga za kretanje vrlo nezgodna, ali dobro štite od, do sad poznatih, plikavaca. Ovakva odela ne mogu imati ni svi vojnici, samo pojedine jedinice a kamo li celo civilno stanovništvo. Zato su predviđena za vreme napada gasna skloništa. Ona mogu biti naročito pripremljena, a mogu se i privremeno i na brzu ruku, u krajnjem slučaju, udesiti. Prva su naravno mnogo sigurnija no i druga mogu nekada da pomognu. Specijalno pripremljenih, gasnih skloništa ima više vrsta, no u glavnom tri: 1) Skloništa sagrađena u zemlji,

2) skloništa udešena po kućama za stanovanje i
 3) skloništa udešena po javnim zgradama i fabrikama. Prilikom pravljenja skloništa mora se voditi računa o tome koliki će se broj osoba unutra smestiti. Jer za vreme napada količina vazduha, odnosno kiseonika, strogo je ograničena. Takođe skloništa moraju biti dobro zidana da nigde ne propuštaju spoljašnji vazduh. Skloništa u gradskim kućama trebala bi da budu podešena tako da su svima ukućanima brzo pristupačna. Takvo jedno sklonište najbolje je ako je bez prozora, od čvrstog materijala, zasvedeno i osnabdeveno vratima koja se hermetički zatvaraju. Sa skloništem u vezi mora da bude jedan dimnjak u kome će biti smešten filter protiv otrovnih gasova. Za izmenu vazduha mora se predvideti ventilator, koji se može terati i strujom i rukom u slučaju da centrala nije u mogućnosti da pusti struju. Ovakvo grabljenje vazduha bilo bi u pravom smislu reči borba za kiseonik, borba za život.

Na javnim mestima, po nadležstvima i fabrikama takvo se moraju predvideti skloništa za slučajne prolaznike i za same činovnike i radnike. Pošto bi za ovakva velika skloništa bili skupi filteri, to se preporučuju visoki dimnjaci od 50—60 m., jer se računa da u te visine ne prodiše gas prilikom eksplozije. U krajnjem slučaju, ako bi gasni napad zadesio čoveka bez maske ili van skloništa, bolje je da se skloni u kuću, zatvori što bolje vrata i prozore na koje treba da stavi čebad natopljen običnom vodom, ako već nema u kući alkalija (n.pr. rastvor sode). Ako pri gasnom napadu čovek ima vremena još bolje je, da izabere neko odelene bez prozora samo sa jednim ulazom koji će zatvoriti gore pomenutim čebetom ili ma kakvom gumom, natopljenom zavesom. Najbolje je, da su gasna skloništa načinjena u podrumu, jer na taj način štite i od brzantnih eksplozivna. U slučaju gasnog napada na varoš, predviđeno je da se stanovništvo obavesti sirenama za uzbunu kako bi se na vreme sklonilo, u koliko već stanovništvo nije *evakuisano* van zone koja je u opasnosti. Takođe je predviđeno da u javnim skloništimaju budu stručna lica koja bi rukovodila organizacijom samog skloništa i davala uputstva u pogledu čišćenja i održavanja terena, odela, stvari, hrane, vode i vazduha. Čišćenje skloništa i terena vršimo specijalnim hemiskim supstancama, koje uništavaju otrov, a koje posipamo iz manjih ili većih prskalice. Obične prskalice za prskanje vinograda mogu dobro da posluže. Većinu do sada poznatih bojnih otrova mi možemo da neutrališemo drugim hemiskim supstancama, koje sa njima stupaju u reakciju. Tako fosgen pomoću alkalija, hlorpikrin pomoću natriumsulfata, a iperit uništa-

vamo *hlornim krečom*. Ovo poslednje je naročito važno jer se iperit dugo zadržava na objektima gde padne, a mi ih čistimo pomoću hlornog kreča. Odelo pak zagađeno iperitom može se očistiti i kuvanjem u vreloj vodi, ali hrana i voda i ako se i one čiste, ipak nisu preporučljive više za upotrebu.

Obolelima za vreme gasnog napada, treba ukazati prvu pomoć veštačkim disanjem t.j. naizmeničnim spuštanjem i dizanjem ruku, naročito treba im pružiti mir dok lekar ne bi stigao. Uopšte za vreme gasnih napada ne treba se mnogo kretati pa bili pod maskom ili ne, pošto kretanje izaziva dublje disanje.

Sve gore što je pobrojano, važi za one gasove koji su već poznati i upotrebljeni u svetском ratu. Ali niko ne zna koliko ih ima posle rata stvorenih, usavršenih i novo kombinovanih sa već poznatima. Sve države, na žalost, vredno rade u tom pravcu, brižljivo krijući svoje rezultate. No ima još jedna opasnost koju do sada nismo pomenuli, a to je napad zapaljivim sredstvima. Od ove vrste napada opasnost je gotovo najveća, jer je odbrana skoro nemoguća. Evo u čemu je dejstvo ovog napada. Pošto se bačena bomba rasprsnje, koja je napunjena na primer natriumom, on se rasturi usled eksplozije na sve strane i pali sve što može da gori. Ako se, slučajno, ovakvi požari gase vodom reakcija je daleko strašnija, pošto se natrium jedini sa vodom oslobodivajući vodonik koji sa vazduhom gradi eksplozivnu smešu t. zv. praskavi gas.

Ovakve bombe mogu biti punjene i belim fosforom, čije je dejstvo naročito strašno ako dospe na kožu, pošto se opekotina od belog fosfora vrlo teško leči. Najzad, ima još jedna vrsta zapaljivih bombâ koje su namenjene teže zapaljivim objektima. N. pr.: metalima. To su bombe napunjene jednom smešom od sprasjenog aluminijuma i oksida gvožđa. Pošto se smeša zapali naročitim metkom, razvija ogromnu topliotu, od koje se mogu lako istopiti mnogi metali, pa čak i gvožđe.

Sve ove činjenice, o kojima smo govorili poznate su svima čak i više. Pa ipak, veliki je broj ljudi koji hoće rat. Zato moramo upotrebiti sve svoje snage da ih uverimo da je njihov put pogrešan, ili bolje, da se štaramo da u njihovu dušu dopre makar malo humanosti i ljubavi. Rat pa ma u kom obliku, surov je i uvek donosi suze i smrt. Njegovo razoravajuće dejstvo suviše je snažno, te treba mnogo decenija da prođu da bi mirna reka života opet ujednačeno tekla donoseći nove plodove radosti i napretka.

Mnoge pristalice brane se činjenicama da je suviše naseljeno ili pak navode materijalnu

bedu i besposlicu. Sve se to dâ daleko bolje uređiti putem mira nego li rata. Jer, samo mir o-bezbedbje napredak, kulturu i evoluciju.

A kada budemo svoje moći i duhovne i materijalne uputili pozitivnim pravcem, tada ćemo moći svakom pojedincu obezbediti egzistenciju, dostojnu kulturnog čoveka, jer nama su pruženi neiscrpnj izvori energije, mi samo treba da ih iskoristimo.

Ali ako čovečanstvo ne bvde dovojnjo svesno,

ili bolje reći, *ljudi* koji ga vode, te ipak dode do rata, onda će u svakom slučaju *bolje proći oni narodi, koji bolje poznaju opasnosti koje im prete i koji su bolje organizovani* u pogledu *zaštitnih mera*. Zato, istovremeno, borimo se protiv rata ali se i spremajmo, da se u slučaju opasnosti znamo braniti.

Beograd.

Jelica Jović-Vasiljević
cand. ing. tehnol.

Састанак Интернационалног женског савеза

Састанак Управног одбора Интернационалног женског савеза, који је прошле године био одложен услед тешких економских прилика, одржаће се ове године у Штокхолму од 26 јуна до 6 јула. Очекује се да на томе састанку присуствују делегати из 40 земаља, чланова И. ж. с.

Поред извештаја о раду управе, на дневном реду су и извештаји комисија о разноврсној делатности И. ж. с. као и многобројни предлози о разним актуелним проблемима, који интересују жене, као: о ограничењу рада удатих жена (предлог Данске), васпитање омладине у духу расне и класне помирљивости, по принципу усвојеном у комитету за морално разоружање (Шведски предлог), женска полиција (предлог енглески), забрана хемиског рата (немачки предлог), зближавање

народа путем предавања о животу и обичајима појединих народа (пољски предлог).

Први састанак, односно пријем гостију, на коме ће присуствовати и шведска престољонаследниковица, биће 26 јуна. 27 јуна биће вече посвећено кинематографу, и том приликом показаће се неколико филмова о Шведској, а г-ђа Драјфус-Барне, Францускиња, делегат И. ж. с. при Институту за васпитни филм у Риму, говориће о овој установи. 29 јуна биће митинг, са темом: бесposлица: и омладина.

Истовремено ће се одржати у Штокхолму и конференција руралних жена, при И. ж. с.

У току трајања овога састанка, приредиће се многи излети у околину. За све ближе информације може се обратити канцеларији Југословенског женског савеза, Београд, Балканска 9.

„Мoj син ме је разумел, госпође sodniki!“

Mladi Simeons, Holandec, je bil potrjen k vojakom. Ker ni hotel nastopiti službe, so ga zaprli in mu sodili pred vojaškim sodiščem. Bil je strogo zastražen. Njegov zagovornik je prošil sodnike, naj dovoljijo obtoženčevi materi, da da svojo izjavo. Dovolili so. Publika je morala zapustiti sodno dvorano in potem je šele smela govoriti mati. Svobodno in ponosno je izjavila, da nosi za dejanje, za katero je obdolžen njen sin, samo ona, njegova mati, vso odgovornost in da naj zato obsodijo njo. »Vzgojevala sem svoje otroke« je rekla pogumna žena, v duhu ljubezni do človeštva in od najnežnejše mladosti sem negovala v njihovih dušah misel, da je militarizem nekaj nizkotnega in nemoralnega, ker sili ljudi, ki so bratje, da se medusobno ubi-

jajo. Večkrat sem govorila sinu, ki stoji sedaj pred Vami: »Raje te spremim na pokopališče, kakor da te vidim v obleki morilca. Moj sin me je razumel — ponosna sem nanj«.

Potem so zopet dovolili publikii vstop in sodno dvorano. Simeonsov advokat brani mladega pacifista z ognjevito in prepričevalno besedo: »Ne gre za uporno dejanje, nego za logično, ki izvira iz smotrene in dobre vzgoje. Simeons se je moral odločiti: ali naj sluša npravno zapoved, ki mu nalaga spoštovanje matere, ali naj se pokorava zakonu militarizma. Odločil se je za svojo mater in za mir med brati, med narodi, ker mu je vest tako velela«.

Ali je mnogo takšnih mater?

Nekoliko opažanja o feminističkoj ideologiji Ženskog pokreta

U svojoj primedbi uz moj članak o prostituciji veli g-da Štebi da ja uzimam samo današnje prilike u obzir, jer govorim o imperativu seksualnog nagona. Kako to? Ja mislim da taj imperativ vlada otkada čovek postoji, ja bar ne znam u historiji ni jedno doba kada on nije egzistirao. G-da Štebi mi prebacuje izreku Masaryka, t. j. moju tvrdnju da žena mora sići sa pijedestala Madonne, ako hoće da nestane prostitucije. Dabome! Ili misli g-da Štebi da će feministički pokret moći komandirati muškarcu da on ne traži i ne nade oduška za svoj seksualni nagon? Upliva se može samo toliko iskrvšivati da ne potpomogne prostituciju. Ni brige ga nije. Uostalom, a zašto da se askeza od njega traži? Kada već i hrišćanski teolozi dr. Waldmann i Brunner priznaju da seksualni nagon ima cilj i sam za sebe. Askeza i uzdržljivost imaju svoj veliki značaj i potrebni su, ali norme za prosečnog čoveka moraju računati sa onim što prosečan čovek po dosadašnjim iskustvima može da dokaže! Kada je vladao najveći, najinfernalniji nemoral? U srednjem veku kada su se od ljudi tražile nemogućnosti. U tom članku g-da Štebi govori u jednom dahu o prostituciji, seksualnim zabludama, o modernom životu. Pošto ne mogu da shvatim šta hoće da razloži, prelazim na poslednji članak.

U poslednjem članku g-da Štebi se žali da mase žena i ženska omladina, napose inteligencije, ne prilaze ženskom pokretu. Ja se tome ni malo ne čudim. U zapadnim zemljama idu mase naročito radeničkih žena socijalističkim partijama. A čime ih one vabe? Predlogom nekažljivosti umetnog pobačaja. Ja to ne odobravam i smatram umetni pobačaj za brutalno maskulino potraživanje i t. d. I te žene znaju da je to zlo, ali smatraju da je i to manje zlo nego roditi dvanaestoro dece. A zar nisu i klerikalne stranke u istoj svrsi prihvatile Knaus-Uginovu metodu? Što se pak tiče mladeži, zar je to čudno? Postaviti se u psihu mlade studentkinje prava ili filozofije, ne nekog fanatika koji u nauci i umetnosti oseća žarenje božanstva, nego prosečne normalne studentkinje i one koja ima svoga mladog prijatelja, pa kazati toj studentkinji, kako g-da Štebi veli: „Da je žena u svome najdubljem biću mati”, i „da je centar ženskog pitanja materinstvo”. Ona će se okrenuti i ići svojim putem sama. Za nekoliko godina dok se ustaloži, sredi, dok sebe postavi u društveni

sklop, ona će zatežiti i za materinstvom i rodiće rado nekoliko dece, ali taj šovinizam, što se sada sa materinstvom čini, mora mladu intelektualku otuditi od ženskog pokreta. Skoro svuda su vođe ženskog pokreta žene bez dece. Kao osobite pobeđe glasaju „Ženski pokreti” imenovanja žene za pretsednika, profesora ili šta bilo a teorijski propoveda se ideologija po kojoj žena nizačim ne uzdiše i ne teži i ni u čem ne nalazi svoje unutarnje zadovoljstvo osim u materinstvu. Čemu je ženski pokret? Po sebi se razume da feministički pokret mora svoju pažnju pokloniti i tome problemu naročito, ali na bazi stvarnih, kritičkih studija i po ispitivanju psihe današnje žene, ne umetno konstruisanim bićima i maksimama iz nekog imaginarnog ili prepotopskog sveta. Ja sam u svojim studijama pokušala (Sudbina žene, Kriza seksualne etike, Beograd, Geca Kon 1930) da otkopam te lavorike i to suho cveće kojim su se zatrpali feministički problemi, i bilo mi je vrlo za zlo uzeto što sam fiziološko materinstvo u koliko se ne da racionalizirati i restringirati nazvala biološki minus ženin, a zar ne kaže to isto g-da dr. Ivanović kada naziva materinstvo „kaznu” za ženu „kod jednostranog razvitka društva”. Ali, kako da se taj jednostrani razvitak odstrani, kada je baš to fiziološko materinstvo njegov uzrok? G-da Štebi veli da je ostvaranju feminističkih težnja „sistem u kome živimo”. Kakav je to sistem? Jer kod elastičkih opštih tvrdnja g-de Štebi moglo bi se misliti da teži za patrijarhatom, matrijarhatom i socijalističkim uređenjem društva. Neka g-da Štebi u nekoliko konkretnih rečenica ocрта kako ona, bar teoriski pretstavlja sistem, u kome bi feminističke težnje mogle biti ostvarene i kako konkretno glase te težnje. Zar „Ženski pokret” ne oseća da mu je to njegovo shvatanje materinstva nakalemio muškarac, da je lakše može eksploatisati? U našim vrlo nepotpunim ovezama životnim pogodbama nema ništa apsolutnoga, svako dobro i zlo je relativno — a to znači i za fenomen materinstvo koje se takođe ne može sumarično uzimati, nego specijalizirati, u koliko je ono fiziološka, u koliko socijalna funkcija. Bilo u pitanju fiziološko, bilo u pitanju socijalno materinstvo, ono ne može biti centralna tačka feministike, jer je jedna od funkcija žene. Žena mora biti centralna tačka ženskog ili feminističkog pokreta, to sleduje iz samog naziva. I kako veli

Masaryk: „Neka se prestane već govoriti o svetosti materinstva, neka se počne ukazivati na svetost očinstva”. To je fenomen čiju značajnost mora feministika izradivati i isticati.

Prag. *Dr. Julka Chiapec-Đorđević.*

Odgovor

G-đa dr. Chiapec-Đorđević uzima u gornjem članku stav naučnog kritičara, a pri tome zaboravlja dva glavna zahteva:

1. Kada se želi izreći dobro osnovana kritika, ne sme se izdvojiti nekoliko rečenica bez veze, nego treba uzeti smisao celine.

2. Ne sme se u navode koji se kritikuju unositi sasvim drudojače pobude nego što ih je imao pisac.

Ova dva glavna zahteva objektivne kritike

g-đa Chiapec je odbacila o čemu se može bez ikakvog daljeg objašnjenja sa moje strane uveriti svak ko upoređuje moje članke sa njenom kritikom. Ali, uprkos tome ja ću odgovoriti detaljno na članak g-đe Chiapec. Danas napominjem samo jednu činjenicu, t.j. da nisam imala pri pisanju članka ni iz daleka nameru da dajem ideologiju feminističkog pokreta. Tu nameru mi g-đa Chiapec prosto podmeće. Jedinu nameru mi je bila da pokažem neke probleme koji naročito danas tište ženu. U tome smislu su mnogi čitaoci razumeli moje članke kao što su mi sami priznali.

G-đa dr. Ivanović-Mojić je teško bolesna i za sada ne može odgovoriti g-di Chiapec.

Beograd.

Štebi Alojzija.

Нове књиге женских аутора

У последње време појавио се већи број књига од жена писаца. Поред превода Спинозе од др. Ксеније Атанасијевић, романа Милице Јанковић „Мутна и крвава”, Проблема савремене жене од недавно преминуле проф. Милице Цветковић, збирке „Вита Ђанина” од Маре Ђорђевић-Малагурске, са предговором Јелене Ђоровић, збирке песама у прози Јованке Хрваћанин „Записи”, — ми имамо пред собом ове књиге:

Аница Савић Ребац — Предплатонска ератологија, Скопље 1932, цена 25 дина. — докторска дисертација; *Берка Шкурла-Илијић — Ко им суди?* Приповетке, изишле у III колу Савременика Српске књижевне задруге; *Станка Ђ. Глишићева — Моје усмене*. Издање Српске књижевне задруге, Београд 1933. Цена 5 дина.; *Дара Пилкџвић — Пламена ћутања*, збирка песама, Београд, 1933. Цена?

Белешке

Засоњење нашег листа. — Молимо наше претплатнике да извине што априлски и мајски број нашег листа није изашао на време. Услед материјалних тешкоћа није нам било могуће издати ова два броја на време.

Предавања у Женском покрету у Београду. — У току месеца априла и маја одржана су у Женском покрету два врло добро посећена предавања, и то: г-ђа Милена Атанацковић предавала је о Марсељској конференцији Интернационалне феминистичке алијансе и г-ђа Јелица Јовић-Васиљевић о хемиском рату. Оба предавања су штампана у овом броју.

Савез немачких женских друштава. — Почетком овога месеца је Савез немачких друштава закључио да се разиђе. Основан је био године 1894. Распуст је диктован услед нових политичких прилика у Немачкој.

Жртве новог режима у Немачкој. — Међу жртвама новог немачког режима су и две истакнуте жене: др. Gertrud Bäumer, владин саветник у министар. унутрашњих послова, и др. Matilda Vaerting, професор психологије на универзитету у Јени.

Немачка секција Интернационалне лиге жена за мир и слободу морала је под новим режимом да престане са радом. Такође јој је забрањено да даље издаје њен лист „Die Frau im Staat”.

Овогодишњи матурски изасланици-жене. — И ове године г. Министар просвете, на предлог Главног просветног савета, наименовао је као своје изасланике на матури и две познате наше просветне раднице: г-ђу Малвину Гогвић, инспектора Министарства просвете, за Прву женску гимназију у Београду, и г-ђу др. Милицу Богдановић, професора Више педагошке школе у Заргебу, за Женску гимназију у Сушаку.